

Autonóm tanulás és turizmus összefüggései egy kutatás tükrében*

A vizsgálódásunk középpontjában a turizmus áll, amelyet az autonóm tanulás és az ifjúság kontextusában vizsgálunk. A turizmus korunk egyik fontos jelensége, a nyári hónapokban szinte kisebb „népvándorlás” jellemző, amelynek lényegét napjainkban az élményszerzéssel járó – lakóhelyen kívül eső – szolgáltatások igénybevételében ragadhatjuk meg.¹ Kutatásunk kiindulópontja, hogy a szabadidő eltöltése közben, a különböző hobbi gyakorlatok stb. során is nagyok sok új tudásra és fontos készségekre lehet szert tenni,² hiszen a kompetens tudás meghatározásába nemcsak a formális tanulás, hanem a non-formális tanulás és az informális tanulás útján szerzett tudás egyaránt beletartozik.³ Az autonóm tanulás értelmezését Márkus és Juhász cikkében jeleztük,⁴ a turizmushoz való kapcsolódásában ezt az utazás megszervezéséhez szükséges információgyűjtésen, illetve az utazás alatti tevékenységeken keresztül vizsgáljuk, amelyek során informális módon tanult valamit az egyén.

A fiatalok különösen nyitottak az élményekre és az is figyelemre méltó, hogy nemzetközi viszonylatban az ifjú turisták teszik ki a turizmus keresleti oldalának a 20 százalékát.⁵ A kutatásunk során az ifjúság turizmusban való részvétele alatt azt értjük, amikor a fiatalok szabadidejükben a felnőtt turizmusból részesednek, vagy ahhoz hasonlóan töltik el a nyaralásukat. Vagyis a fiatalok felnőtt (szülő, iskolai nevelő) kíséret nélküli, illetve az önállóan⁶ megszervezett, barátokkal együtt történő utazását értjük, mialatt turisztikai szolgáltatásokat vesznek igénybe. Kiemelt szerepet szánunk az egyéni utazásszervezésnek, amely még inkább magában foglalja az utazási előkészületeket, amikor is az egyén saját, meglévő tapasztalataira, tudására, kompetenciáira támaszkodva nem „kész” utazási csomagot vásárol, hanem saját maga gyűjti össze a szükséges információkat. A világ-

* A tanulmány „A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés” című OTKA kutatás keretében készült. (OTKA nyilvántartási szám: K63555)

1 Michalkó Gábor (2001) Turizmus és területfejlesztés. In: Beluszky Pál & Kovács Zoltán (eds.) *A terület és településfejlesztés kézikönyve*. Budapest, CEBA Kiadó, 113–120. o.

2 Csapó Benő (2005) Tanuló társadalom és tudásalapú oktatási rendszer. In: Komlóssy Ákos (ed) (2005) *Ismeretek és képességfejlesztés*. A 42. Szegedi Nyári Egyetem Évkönyve. Szeged, TIT, 5–21. o.

3 Csoma Gyula (2003) Különnvélemény az oktatási-képzési minőség biztosításáról (és a minőségről) II. *Új Pedagógiai Szemle*, No. 7–8. 3–21. o.

4 Vesd össze: Forray R. Katalin & Juhász Erika (2008) *Az autonóm tanulás és az oktatás rendszere*. <http://www.autonomtanulas.hu/publikacio.html>, letöltés: 2008. 04. 23.

5 Gibb, Debbie (2007) *Outlook for the Student and Youth Travel Industry 2006 TIA Marketing Outlook Forum*. <http://www.syta.org/uploads/Stat-Research/2006OutlookforSYTravelInd.pdf>, letöltés: 2007. 04. 24.

6 Az önálló szervezés magában foglalja egyrészt az egyéni szervezést, illetve azt is, ha az utazási iroda egy-egy szolgáltatását vásárolják meg, pl. menetjegyek, rendezvényekre belépőjegyek.

hálón a fiatalok sokféle információhoz juthatnak hozzá és lehetőséget kapnak, hogy ők állítsák össze maguknak az ideális vakációt, ezáltal testre szabhatóvá válnak az utak. Az interneten való böngészés lehetőséget ad az információknak az utánajárására, vagy a korábbi ismereteik felrészítésére. Ezen meghatározást alátámasztjuk Csapó⁷ meglátásával, aki szerint „a modern társadalmakban már ahhoz is »komoly tudásra« van szükségünk, hogy el tudjunk igazodni a hétköznapi dolgokban, és élni tudjunk a technikai civilizáció és a kultúra kínálta lehetőségekkel”. Mindemellett fontos szerepet szánunk a kulturális tevékenységeknek (múzeumok, műemlékek látogatása, kulturális programon való részvétel stb.), feltételezve, hogy ezen tevékenységek végzése közben a tanulás folyamata még inkább jelen van. Azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ma még többnyire az informális úton szerzett tanulás értékelésekor elsősorban az igénybe vett eszközökre összpontosítanak és kevésbé vagy egyáltalán nem az azok használata révén megszerzett tudás tartalmára, jellegére, alkalmazására.⁸

Az empirikus kutatásról

A kérdőíves megkérdezésünket Egerben élő, illetve Egerben tanuló 12. évfolyamos középiskolások körében végeztük, a keresztmetszeti vizsgálatra 2007 őszén került sor. A mintanagyságot az alapsokaság 25 százalékában állapítottuk meg, azaz 492 főben. Meglepően magas igenlő választ kaptunk arra a kérdésre, hogy voltak-e már szülői, iskolai, vagy egyéb felnőtt kíséret nélkül önállóan turistáskodni. Ennek egyik magyarázata az *Ifjúság 2004*⁹ vizsgálatból is kiderül, miszerint a fővárosban és a megyeszékhelyeken lakókra inkább jellemző az üdülés és nagyobb arányban járnak üdülni azok is, akik még a szülőikkel együtt élnek. Másrészt ne feledkezzünk meg arról, hogy Egerbe – főként nyáron – számos turista látogat el, és feltételezhetően az emberek mentalitásában jobban jelen van a turizmus, a turistáskodás. A válaszadóknak a 95 százaléka, azaz 396 fő volt már önállóan valahol, ettől alacsonyabb értéket a szakiskolás tanulóknál (89,5 százalék) és valamivel magasabb értéket a szakközépiskolásoknál (96,7 százalék) találtunk, és szignifikáns összefüggés mutatható ki a programtípus és az önálló nyaralás között (sig: 0,037; Cramer's V: 0,111). Mindezek az értékek alapján a vizsgált mintán hatékonyan kereshető az autonóm tanulás és a szabadidő eltöltésének ez a jellegzetes formája, a turizmus közötti összefüggés.

Főbb eredmények

Az önálló, autonóm tevékenységek autonóm tanulással ötvözött módját a turizmushoz kapcsolódóan már az előkészületek, az *utazásszervezés* folyamatában vizsgálhatjuk. Várakozásainknak megfelelően azok a fiatalok, akik az utazáshoz kapcsolódó információkat maguk keresték meg autonóm módon, azok az utazás szervezéséhez – a fiatalok többsége (58 százalék) – az internetet használták, és mindössze 6 százalékot tesznek ki azok a fiatalok, akik más módon szereztek információt. A külföldön nyaraló fiatalok in-

⁷ Csapó Benő (2007) *A tudás és a kompetenciák*. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=-konf2002-e-csapo>, letöltés: 2007. 09. 03.

⁸ Pordány Sarolta (2006) Az informális tanulás értelmezése és mérése. In: Feketéné Szakos Éva (ed) *Fókuszban a felnőttek tanulása*. Gödöllő, Szent István Egyetem Gazdasági- és Társadalomtudományi Kar Tanárképző Intézet. 25–33. o.

⁹ Bauer Béla & Szabó Andrea (eds.) (2005) *Ifjúság 2004 gyorsjelentés*. Budapest, Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda.

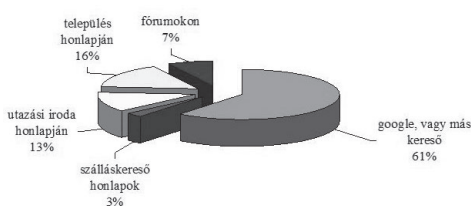
kább igénybe vették az internetet (70 százalékuk) az előkészületek során, ellentétben a belföldön nyaralókkal. Ennek egyik oka, hogy belföldön a visszatérő látogatók aránya magas, tehát már rendelkezhetnek előzetes információkkal: a fiatalok több mint a fele (54,9 százalék) saját maga javasolta a nyaralást, amennyiben korábban már jártak az adott helyszínen (sig: 0,000; Cramer's V: 0,439).

1. ábra: Internethasználat az utazás megszervezéséhez

Az utazás megszervezéséhez a gimnazisták (60,5 százalék) és a szakközépiskolások (59,2 százalék) inkább használták az internetet, mint a szakiskolában tanulók (53,3 százalék). Az internetet használó fiatalok között legfontosabb információforrás a Google vagy más keresőportál (61 százalék) volt, ezt követte az adott település honlapja (16 százalék). A gimnazisták (41,4 százalék) inkább használták ezen honlapokat, míg a szakiskolás tanulók (36,6 százalék) kevésbé (sig: 0,000; Cramer's V: 0,163). Mindez jelzi számunkra, hogy a – feltételezhetően – magasabb tudásszintű, elvárású oktatási intézmények nagyobb mértékben várják el az autonóm tanulást a tanulási folyamathoz kapcsolódóan is, és ennek következtében ez a szemlélet a fiatalok szabadidős tevékenységéhez kapcsolódóan is magasabb arányban jelen van.

2. ábra: Az internetes információforrások megoszlása

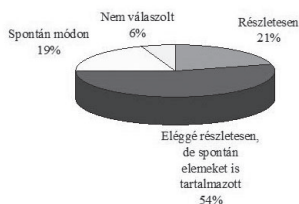
Megállapítható, hogy az interneten való böngészés összefüggésben áll azzal, hogy ki milyen *céllal* kelt útra, mert azok közül, akik műemlékeket, múzeumokat, vagy kulturális rendezvényeket kerestek fel a nyaralásuk alatt, azoknál a böngészés inkább jellemző volt. (sig: 0,000; Cramer's V: 0,515). Kevésbé volt jellemző viszont azoknál, akik elsősorban strandolással (sig: 0,000; Cramer's V: 0,375), vagy vásárlással (sig: 0,000; Cramer's V: 0,374) töltötték az idejüket a nyaralás alatt. Itt az autonóm tanulás tudatos információszerzési oldalát tapasztalhatjuk meg: az autonóm tanulás mind tudattalan, véletlenszerű, mind pedig tudatos folyamatként jelen van a mindennapjainkban. Az utazásszervezés során tudattalanul is információkat szerezhetünk például a barátainktól, vagy véletlenszerűen talált prospektusokból, könyvekből vagy ilyen jellegű televíziós műsorokból. Azonban sok-

kal dominánsabb a célok mentén történő tudatos autonóm információszerzés: a céljaink érdekében hajlandók vagyunk időt szánni arra, hogy önállóan megtaláljuk a számunkra fontos információkat – az utazásainkhoz kapcsolódóan is.

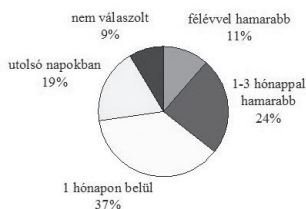
Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a fiatalok az önálló nyaralásuk *szervezését* mennyire részletesen, körültekintően, vagyis mennyire tudatosan végezték. A válaszadók több mint fele (54 százalék) – megítélése szerint – elég részletesen szervezte meg, de teret hagytak a spontán elemeknek is, azaz nyitottak voltak az újra is. A megkérdezett fiatalok közel azonos arányban szervezték meg spontán módon és alaposan (21–21 százalék). Akik részletesen, körültekintően megszervezték a nyaralásukat, azok kilenctizede szakközépiskolába, illetve gimnáziumba jár (sig: 0,013; Cramer's V: 0,143). Itt ismét visszaköszön az iskola-típus és az autonóm tanulás tudatosságának összefüggése.

3. ábra: Az önálló nyaralás megszervezése

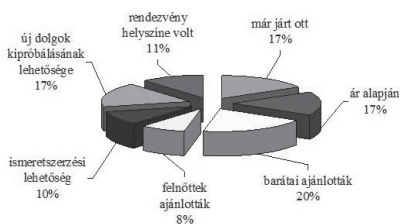
A gimnazisták jelentős része (62 százalék) nyaralását viszonylag részletesen megszervezte, de spontán elemeknek is teret hagyott. A teljes spontaneitás leginkább a szakiskolai tanulónál jellemző, egynegyedük teljesen szabad utat engedett (sig: 0,013; Cramer's V: 0,143). Meglepő módon a fiúkra (23,5 százalék) a részletesebb, alaposabb szervezés inkább jellemző volt, mint a lányokra (16,7 százalék). Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a fiúkra inkább jellemző volt, hogy saját ötletük volt a nyaralás, míg a lányoknál inkább a barátaik javasolták. Azok a középiskolások, akik használták az internet adta lehetőségeket az utazás megszervezéséhez, azoknak 43,7 százalékuk egy hónappal korábban látott neki és mindössze 17 százalékuk hagyta a szervezést az utolsó napokra (sig: 0,000; Cramer's V: 0,458).

4. ábra: Az önálló nyaralás megszervezése, időben

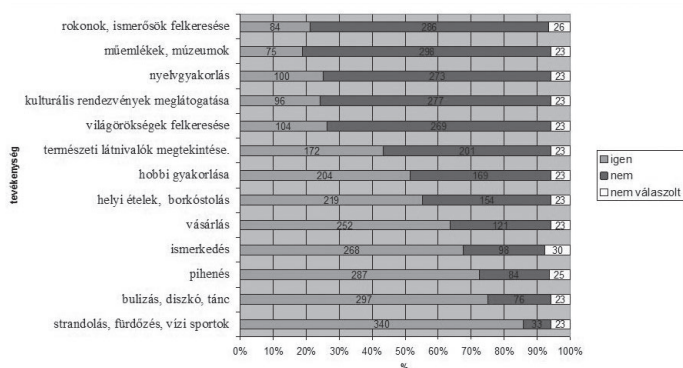
Kíváncsiak voltunk arra is, hogy mi alapján hoznak *döntést* a fiatalok a felkeresni kívánt helyszínről. Megállapítható, hogy a leginkább döntő tényező a barátok javaslata volt (20 százalék) a nyaralás helyszínét illetően. Azonban azok sem hagytak csupán a barátokra, akiknél a barátok javasolták a közös nyaralást, saját maguk is kerestek az interneten információt (62 százalék) (sig: 0,000; Cramer's V: 0,495).

5. ábra: A helyszín kiválasztását befolyásoló tényezők megoszlása

A helyszín kiválasztásánál 17 százalékban az új dolgok kipróbálásának a lehetősége is szerepet kapott és a fiataloknak az egytizede az ismeretszerzési lehetőségeket is figyelembe vette. Azok, akik az új dolgok tanulását inkább vagy nagyon fontosnak tartják a nyaralás során, azoknak közel 40 százaléka az ismeretszerzési lehetőségeket is figyelembe vette a helyszín kiválasztásakor (sig: 0,000; Cramer's V: 0,213), és közel 60 százaléka a helyszín kiválasztásakor az új dolgokkal való találkozás reményében döntött (sig: 0,000; Cramer's V: 0,216). Róluk az is elmondható, hogy a 48 százalékuk az ismeretszerzési lehetőségeket is figyelembe vette a döntés során (sig: 0,000; Cramer's V: 0,683). Több mint felüknek apja legalább érettségivel rendelkezik és kétharmaduknak anyja is legalább érettségizett. Az ismeretszerzésre törekvő fiataloknak több mint fele eléggé részletesen megszervezte az utazását, de a szabad döntéseknek is teret hagytak (sig: 0,000; Cramer's V: 0,429). Róluk az is megállapítható, hogy készültek az utazásra, hiszen a szervezést 40 százalékuk egy hónappal korábban megkezdte (sig: 0,000; Cramer's V: 0,439), és használta az internet adta lehetőségeket (sig: 0,000; Cramer's V: 0,453). Megállapítható tehát, hogy a döntések meghozatalában a vizsgált csoport egy része hatékonyan élt az autonóm tanulás lehetőségeivel: több irányból és kellő időben szerzett önállóan információkat, amelyek a döntési folyamatban segíthették.¹⁰

6. ábra: A nyaralás alatt végzett tevékenységek

A nyaralás során *végzett tevékenységeket* tekintve a korosztály sajátosságainak megfelelően a rangsor első három helyén a strandolás, vízi sport, a bulizás és a pihenés áll. Ezek

¹⁰ Arra vonatkozóan nincsen adatunk, hogy ők maguk mennyire sikeresnek vélik ezeket a döntéseket, tehát egy alaposabban előkészített, megtervezett, az autonóm tanulás széles eszköztárát felhasználó utazásszervezés mennyiben segítette az élmény-gazdag, az új megismerése mellett kiszámítható utazást.

összhangban állnak azzal is, mit várnak el egy „sikeres” nyaralástól. A válaszokból az is kiderül, hogy a fiatalok elsősorban nem rokonlátogató utazásokon vettek részt, hiszen az önállóan üdülőknél mindössze az egyötöde kereste fel rokonát, vagy ismerősét (sig: 0,039; Cramer's V: 0,113).

Mindezek a korosztályi sajátosságokból fakadóan természetes szabadidős tevékenységformák¹¹ mellett néhány tényező mentén megvizsgálhatjuk, hogy az *utazás során* mennyire érvényesült – direkt vagy indirekt módon – az autonóm tanulás: a természeti látnivalók, kultúra és az idegen nyelvek tanulása terén.

A kultúrával, természeti környezettel összefüggő tevékenységek a rangsor közepén és végén találhatóak meg. A *természeti* látnivalókat a fiatalok 43,4 százaléka kereste fel, azonban ez az érték a szakközépiszkolába járóknál látszik magasabbnak (46,5 százalék), míg a szakiskolásoknál (28,3 százalék) a legalacsonyabbnak (sig: 0,009; Cramer's V: 0,131).

A nyaralásakor a fiataloknak csupán egynegyede volt *kulturális* programon, rendezvényen és mintegy egyötödük volt múzeumban, vagy kerestek fel műemlékeket. Azok, akik jártak múzeumban, vagy más műemlékeket kerestek fel a nyaralásuk során, azoknak 64 százaléka nyilatkozott úgy, hogy számára inkább vagy nagyon fontos a kulturális programoknak a látogatása a nyaraláskor (sig: 0,000; Cramer's V: 0,193).

A kulturális rendezvények látogatása inkább jellemző volt a gimnazistáknál (30,5 százalék) és legkevésbé a szakiskolai tanulóknál (6,6 százalék) (sig: 0,001; Cramer's V: 0,152). Akik felkerestek kulturális programokat, rendezvényeket, azoknak fele inkább, illetve nagyon fontosnak tartja a kulturális rendezvényeken való részvételt a nyaralása során (sig: 0,003; Cramer's V: 0,171), viszont olyan középiskolások (11 százalék) is felkerestek kulturális rendezvényeket, akik azt állították, hogy számukra egyáltalán nem fontos a kultúra. A világorökségi helyszíneket a szakközépiszkolai és a gimnáziumi tanulók közel azonos arányban keresték fel, és legkevésbé a szakiskolások (mindössze öt százalékuk) mutattak érdeklődést iránta (sig: 0,000; Cramer's V: 0,162).

A nyaralás alatt *idegen nyelvet* inkább gyakoroltak a gimnazisták (35 százalék), míg ez az arány a szakközépiszkolásoknál 23 százalék és a szakiskolások tanulóknál 6,6 százalék (sig: 0,000; Cramer's V: 0,173). Ez összefüggésben áll azzal, hogy a gimnazista (és Egerben élő) fiatalok inkább rendelkeznek nyelvvizsga bizonyítvánnyal (és ezáltal feltételezett nyelvtudással), mint a szakközépiszkolások, vagy a szakiskolások.

Összegzés

A vizsgált mintában mind az utazás megszervezése, mind maga az utazás során az autonóm tanulás jelenléte kimutatható. A fiatalok többsége használta az önálló ismeretszerzést utazásának megszervezéshez és az utazásról szóló döntések meghozatalához. Megállapítható, hogy az előkészület „mennyiségét és minőségét” befolyásolta az, hogy a fiatal mivel, milyen céllal töltötte a nyaralását, és ahhoz mennyire volt szüksége információkra. Az is megállapítható, hogy a külföldön nyaralókra és a kulturális programon részt vevőkre inkább jellemző volt az önálló ismeretszerzés, vagyis a vizsgált mintában főként a gimnáziumban tanulókra. Az egyes tevékenységeknél meghatározó volt a család kulturális tőkéje.¹² Ezáltal kutatásunk alátámasztotta azon feltételezésünket, hogy

11 Bauer Béla & Szabó Andrea (eds.) (2005) *i. m.*

12 Bourdieu, Pierre (1997) Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (ed) *A társadalmi rétegződés komponensei*. Válogatott tanulmányok. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.

az autonóm tanulás érvényesülése jelentős mértékben függ az egyén és családja kulturális tőkétől. Ez elsősorban egyrészt a szülők iskolázottságán, másrészt az iskolatípus választásán¹³ keresztül jól nyomon követhető, és mindez befolyásolja az egyénnek az önálló ismeretszerzési igényét, a kultúrával való találkozása fontosságát, és az egyes kulturális programokon való részvételét.

Simándi Szilvia & Juhász Erika

Az „Önálló Iskola” projekt

Napjaink állandóan változó társadalmi és gazdasági körülményei folyamatosan új elvárásokat támasztanak a munkaerőpiacra kilépő szakképzett fiatalok felé. Ahhoz, hogy az iskola be tudja tölteni feladatát, hogy megfelelő szakképzettséggel rendelkező, felkészült és hozzáértő fiatalok kerüljenek ki az iskolapadból a munka világába, és ezáltal az iskola meg tudja felelni a társadalom és a gazdaság újabb és újabb követelményeinek, folyamatosan igazodnia kell a változásokhoz, állandóan fejlődnie kell.

Az iskola azonban hajlamos a befejezett, kész tudás benyomását kelteni, miközben a társadalomban egyre inkább elfogadott és működő alapelv az egész életen át tartó tanulás szükségessége. Az iskolai feladatok és az egész tanulás az individuumba épül, ritka a csoportos, projektszerű feladat, miközben a társadalomban általában, a gazdaságban pedig még inkább a feladatok nagy részét csoportban oldják meg. Az iskola ritkán jutalmazza a kiemelkedő tudást, ezzel szemben szankcionálja a tudás hiányát. Nem értékeli kellően a sikerorientált, teljesítménymotivált tanulói magatartást, ritkán fogadja el a kockázatvállalást, ezzel szemben gyakran jutalmazza a kudarc- és kockázatkerülő beállítottságot és viselkedést. Az iskola nem törődik eléggé a fiatalok belső motivációjával, érdeklődési körével; szinte mindent külső motiválással akar megoldani, ami szintén a kudarckerületet erősíti.

Nagy nemzetközi cégek körében végzett kutatások¹ eredményei alapján a vállalatok a belülről motivált, vagyis önmagát motiválni képes, együttműködésre, folytonos változásra és egész életen át tartó tanulásra kész, csapatban dolgozni tudó munkatársakat szeretnének foglalkoztatni.

A folyamatos megújulásra kész, „tanuló iskola” gondolata az 1990-es évek elején fogalmazódott meg Dr. Heinz Klippert hesseni pedagógus és oktatási szakértő fejében, és megálmodta a „Tanulás új háza”² modelljét, melyben – a külső elvárásoknak megfelelően – az iskola céljai, feladatai és felépítése új értelmezést kaptak, objektív és szubjektív feltételei átértékelődtek az új kihívások hatására. Megalkotta a „pedagógiai iskolafejlesztés” elméletét, és kidolgozta ennek gyakorlati megvalósítását. Az 1990-es évek végén

156–177. o. Coleman, James Samuel (1998) A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In: Lengyel György & Szántó Zoltán (eds.) *Tőkefajták: A társadalmi és a kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest, Aula Kiadó. 11–43. o.

13 Az iskolatípus választásánál a szülők és a fiatal feltételezhetően közös, de jelentős mértékben szülői befolyású döntéséről lehet szó – szintén a családi kulturális tőke hatása alatt.

1 Profiles International Inc., a világ egyik első számú HR vállalatánál végeztek felméréseket.

2 Heinz Klippert (2000) *Pädagogische Schulentwicklung, Planungs- und Arbeitshilfen zur Förderung einer neuen Lernkultur* Beltz.